

והם מלאי השתאות לנוכח יופייה הלא־רגיל ואופייה המפתיע, החצוף, היחיד במינו. בּוֹנֵצִיָּה יצרו כמה מגדולי הציירים שהיו מעולם – קרפאצ'ו, בליני, ג'ורג'ונה, טיציאן, טינטורטו, ורונזה, טיפולו, גוארדי, קנאלטו ורבים אחרים – ולכולם יש משהו משותף ומיוחד: כולם ציירו בצבעים עזים ואהבו את האור העז; כולם אהבו את פרטי החיים הקרובים, החושניים – אוכל טוב, חיות, נופים (הם המציאו את ציורי הנוף!), אריגים יפים, חפצים יקרים; וכולם אהבו את נוציה. כשצייר ונציאני צייר אירוע חשוב בחיי גיבורי התנ"ך או בחייו של ישוע הנוצרי, תמיד היו בציור גם כלבים וחתולים ועוד ערכי־ב של סקרנים ושכנים. משהו תמיד מרעיש שם, וכמעט תמיד גם מצחיק. ראו למשל את הציור של טיפולו 'רחל המחביאה את התרפים'. בעיניי זה אחד הציורים היפים ביותר שנוצרו על אודות סיפור מן התורה. (לכן אבי רחל רדף אחרי יעקב ומשפחתו שיצאו לארץ כנען. לכן מבקש שיחזירו לו את התרפים שגנבו ממנו, כלומר את פסלוני האלילים שלו, אך אינו מוצא אותם כי רחל, שגנבה את התרפים, הסתירה אותם על הגמל וישבה עליהם.)



'רחל המחביאה את התרפים'. צייר: ג'ובאני בטיסטה טיפולו בשנים 1726–1729. המתבונן בתמונה מרגיש כיצד הסיפור העתיק עובר מבדל לעידינים ומגיע קרוב מאוד אלינו

במים. בזמן הגאות מילאו מים ירקרקים את אולם הפניסה, והוא נראה כמערת ים ירוקה. דגים ודגיגים שייטו בנחת, יצאו ובאו מהתעלה, וצדפים ציפו את המדרגות המפוארות והפכו אותן מפוארות עוד יותר. פיום הקומות התחתונות של הארמונות שעל גדות 'התעלה הגדולה' כבר טבועות בים. זה היה צפוי בעצם: מי שהתגרה באיתני הטבע והעז לבנות ארמונות מפוארים וכבדים כל כך בתוך הים אמור לדעת שסופו של הים להכיס את היוהרה (הגאווה) האנושית. אבל דווקא משום כך אנחנו מלאי התפעלות ותוהים כיצד הים הניח לוֹנֵצִיָּה במשך כמעט 1000 שנה, וכיצד בנציניה הנהדרים עומדים איתן גם היום, למרות השקיעה. מתברר שהוֹנֵצִיָּאֲנִים הבינו היטב את הים ובנו את עירם היטב ונכון. בתחילת המאה הקודמת התמוטט חלק ממגדל הפעמונים של סן מרקו, וכאשר בדקו את יסודותיו הנעוצים באדמה גילו שהם אינם רקובים כלל. אפשר לראות ביסודותיה של העיר משל לתרבות: זאת תרבות שוקעת, אבל היא חזקה מאוד. גם היום, כשסיפורה הגדול של נוציה הסתיים, היא מספרת אותו מחדש שוב ושוב לרובבות המטיילים הבאים אליה,

מכל הערים והמקומות, לוֹנֵצִיָּה יש הכי הרבה סגנון. יש לה סגנון בנִיָּה משלה, גשרים משלה, חלונות משלה, סירות משלה, מאכלים משלה, אסכולת ציור משלה, מוזיקה משלה וצורות ספרותיות משלה; יש לה חגים משלה, ואפילו ארובות משלה

העיר שעסוקה בלהיות ומהפיה

כתב: אריאל הירשפלד



'מבט מקפוא סן ויו על התעלה הגדולה של ונציה'. צייר: ג'ובאני אנטוניו קנאלטו בשנת 1728. במאה השנים האחרונות החלה העיר לשקוע בים

התעלות המפורסמות של ונציה, שהם הרחובות שלה, ובמרכז העיר – 'התעלה הגדולה', קנאל גראנדה. מאז ונציה מחוברת תמיד למראה: היא תמיד מביטה בעצמה, ואנחנו רואים אותה ואת השתקפותה הפרושה מתחתיה. היא תמיד גם עיר וגם מראה. תמיד עסוקה בלהיות ופהפיה. בימי הביניים נעשתה ונציה עיר־מדינה. היה לה צי גדול, והיא שלטה על רוב המסחר בים התיכון. העיר התעשרה מאוד ומשכה אליה מלומדים ומהנדסים מוכשרים מכל העולם, ואלה בנו בה ארמונות וכנסיות שנודעו ביופיים בעולם כולו. החלקים המורחבים של האיים וגם הארמונות המפוארים שעליהם החזיקו מעמד כמעט עד ימינו, אך במאה השנים האחרונות החלה העיר לשקוע בים. בזמן הגאות מוצפות חלק מהסמטאות, וגם כיפר סן מרקו הנהדרת והכנסייה הנודעת שהעניקה לה את שמה. פעם התגוררתי עם שלושת בניי בארמון בוֹנֵצִיָּה, וקומת הכניסה שלו הייתה שקועה למחצה

מכל הערים והמקומות, לוֹנֵצִיָּה יש הכי הרבה סגנון. יש לה סגנון בנִיָּה משלה, גשרים משלה, חלונות משלה; יש לה סירות משלה – גונדולות, ולהן חותרים מיוחדים – גונדוליירים, ולגונדוליירים יש כובעים מיוחדים ומנהגים מיוחדים; ונציה עשירה במראות שלה בלבד; יש לה מאכלים משלה, אסכולת ציור משלה, מוזיקה משלה וצורות ספרותיות משלה; יש לה חגים משלה, ואפילו ארובות משלה. בוני ונציה בחרו, לפני למעלה מאלף שנים, להקים את עירם על קבוצת איים בלגונה גדולה שבצפון הים האדריאטי. הם עשו זאת כדי להתגונן מאויביהם, כי הים שימש להם חומה. ונציה הייתה מוגנת כל כך, שתושביה כינו אותה 'לה סרניסימה', כלומר 'השלווה מכול'. משגדל מאוד מספר תושבי העיר הם חיפשו דרך להרחיב את שטח הקרקע שלה. הפתרון שמצאו היה בנִיָּת סוללות עפר על מחסומים מקורות עץ הנעוצות עמוק בקרקע הים. כך נוצרו



הציור הוא ציור קיר המצויר על הטיח הרטוב בזמן הבנייה (שיטה הנקראת 'פרסקו', ובעברית 'תמשית'). הציור גדול מאוד, והדמויות שבו קרובות לממדי אדם. טיפולו בחר באשתו להציג בציור את רחל, והיא נראית בו לבושה בכגרי אישה ונציאנית בת תקופתו (המאה השמונה עשרה). את יעקב מגלים בציור הוא עצמו, ולצד 'רחל' יושב בנם הקטן, ג'אנדומניקו, שלימים גדל והיה אף הוא לצייר נודע. המתבונן בתמונה מרגיש כיצד הסיפור העתיק עובר מפעד לעידנים ומגיע קרוב מאוד אליו. הוא נעשה קרוב, אנושי, מלא רגשות והומור. אור השמש שפוך על התמונה וחושף יחסים, חששות ומבוכות. נראים בו בני משפחה, סקרנים וילדים, שכמה מהם עסוקים כמובן במריבות ובמשחקים ואינם יודעים כלל על הסצינה החשובה המתרחשת לצידם. וברקע – חום מדברי, מקנה רב, רועים וגמלים. במרכז הציור הדמות החשובה מכול – ילד קטן מביט ישירות אלינו, כאילו הוא רואה אותנו מכישים בו. בדרך הזאת קשר טיפולו את עולם התנ"ך אלינו, כאילו הוא רואה אותנו רואים אותו. זוהי בנודאי אחת התכונות העיקריות של האומנות הוונציאנית: כמו העיר המשתקפת תמיד במים, גם אומנות העיר רואה את עצמה ורואה אותנו רואים אותה.



'נס ריפוי' של המטורף. צייר: ויטורו קרפאצ'ו בשנת 1494. ציירי ונציה הנודעים אהבו לצייר את ארובות העיר, כי הן שיצרו את קו הרקיע המיוחד שלה

הערה על ארובותיה של ונציה

כל מי שהיה בוונציה אינו יכול לשכוח את ארובותיה המשוניות והגדולות במיוחד: ראשן רחב מאוד, דמוי פעמון הפוך או פימדה הפוכה, והן בנויות לתפארת, מקושטות בפיתוחים או בדגמים מצויירים. לארמונות ולבתים הגדולים יש כמה וכמה ארובות, וכל אחת שונה מחברתה, כאילו השתעשעו הבנאים באפשרויות הרבות ליצור ארובות ונציאניות. ארובותיה של ונציה קשורות בסכנת השריפות. בימי הביניים היו גגות העיר עשויים מעץ ומתבן, והם היו מתלקחים בקלות מן הניצוצות שעלו מהארובות הפשוטות של אותם הימים. שליטי ונציה קראו לאומניה להמציא ארובות בטיחותיות שימנעו שריפות, והם אכן מצאו כמה וכמה פתרונות. האחד היה בניית מסלול סלילי בתוך הארובות, וכך הוארכה דרכו של העשן הלוהט והוא התקרר מעט לפני שנפלט החוצה. פתרון אחר היה התקנת פתחי אוורור הפוכים בראש הארובות, ובהם 'פיסים' מיוחדים. הניצוצות היו מתערבלים בתוך הפתח הרחב, חוזרים ונוחתים בו ואז נאספים ב'פיסים'. לכן נוצרו הראשים הגדולים של הארובות.

ציירי ונציה הנודעים אהבו לצייר את ארובות העיר, כי הן שיצרו את קו הרקיע המיוחד שלה. ויותר מכולם אהב אותן קרפאצ'ו הגדול, כפי שרואים בציורו 'נס ריפוי' של המטורף, שבו מתנשא יער של ארובות מעל העיר.

הערה על מראות ונציאניות

ונציה, העיר השרויה תמיד מול המראה של עצמה, הצטיינה במיוחד בייצור זכוכית, ומכל כלי הזכוכית שלה נודעו בעולם כולו המראות שלה. עד היום, כשרוצים לתאר מראה צלולה במיוחד, משווים אותה למראה ונציאנית.

עד המאה השש עשרה היו רוב המראות עשויות מתכת מלוטשת ולא יכלו לשקף היטב את המביטים בהן. גם מראות הזכוכית שפותחו בתקופת הרנסאנס לא היו צלולות לגמרי. נוסף על כך הן היו עקומות וקטנות למדי, כי חרשי הזכוכית לא מצאו דרך ליצור יריעת זכוכית שטוחה, גדולה, ישרה וחזקה די הצורך, שלא תהיה עבה מדי, לא עכורה ובלי בועות. אבל

הוונציאנים הוסיפו לידע של אותם הימים את אומנות הליטוש של צורפי העיר, והביאו את יצירת הזכוכית השטוחה לשלמות. הם שילבו בדולח ואבקת זהב בחול הזכוכית, ואז ניפחו בועת זכוכית לוהטת, מתחו אותה לגליל ארוך, חתכו אותו לאורכו ואז שיטחו אותו. באותם הימים היו המראות הוונציאניות יקרות מאוד: מחיר מראה אחת היה כמחירה של ספינת קרב, ורק נסיכים ומלכים יכלו לקנותן.

המראות היו אחד ממקורות עושרה המופלג של העיר באותם הימים, ולכן גם סוד ייצורן נשמר בסודי-סודות. רק מועצה של עשרה אנשים ידעה את כל הסודות, וחרשי הזכוכית של העיר נשבעו שבועות נוראות לכל יגלו את הסוד. כאשר אחד מחרשי הזכוכית היה נוסע מהעיר, הייתה משפחתו מוחזקת כבת ערובה עד שובו כדי להבטיח שהוא לא יבגוד ויחשוף את סודה. הבלעדיות של ונציה בעשיית המראות הסתיימה במאה השבע עשרה, כאשר שר האוצר של מלך צרפת לואי הארבעה עשר קבל על ההוצאות הכבדות לאוצר המדינה בגלל קניית המראות מוונציה. משום כך הוא שיחד, בכסף רב, כמה מאומני המראות של ונציה לגלות את הסוד, ויש הטוענים שזו הייתה תחילת ירידתה של העיר מגדולתה.

פעם רציתי לשמוע אופרה בבית האופרה של ונציה, תיאטרן לה פניצה, ושמחתי שבאותו ערב מוצגת בו האופרה האהובה עליי, 'לה טראוויאטה' מאת ורדי. כשהגענו, אני ובת זוגי, לקופה גילינו שנותרו שני כרטיסים אחרונים, אבל הם היו יקרים מאוד. היססתי אם לקנותם, ובעצם רציתי לוותר. גם בת זוגי חשבה שסכום כזה הוא מוגזם מאוד. אבל אז אמרה הקופאית שהמחיר גבוה כל כך משום שהמושבים הם בתא הנסיכים. ידעתי מהו תא הנסיכים: זה תא גדול ומפואר במיוחד, שנמצא בדיוק מול הבמה. המקום הכי טוב שיש. החלטתי שפעם אחת בחיים מותר לבזבז סכום כזה ולשבת בתא הנסיכים של 'לה פניצה'.

כשנכנסנו כבר החל הקהל להשתק, והאור הועם באולם הנהדר הנראה כמו תוכו של צדף פנינה. התזמורת התחילה לנגן את הפתיחה העצובה של האופרה, והאולם הכיל את הצלילים בשלמות מופלאה, כאילו ישבנו בתוך תיבת תהודה של צ'לו.

אבל הכול השתנה כשעלה המסך: התפאורה והבימוי היו גרועים ודוחים. היכנסנו זה בזה באכזבה רבה, ואחרי דקות ספורות ידעתי שלא נישאר בהצגה הזאת עד



המראה בתא הנסיכים בתיאטרן לה פניצה שבונציה. צילם: טיירי אבנר

סופה, ידעתי שלמרות מחיר הכרטיסים נימלט משם בהפסקה הראשונה.

התחלתי להביט סביבי. פחנתי את הקהל ואת הקישוטים של האולם, ועברתי על פרטי התא המפואר שלנו. פתאום הבחנתי בשתי מראות שהיו משני צידי התא, מראות גדולות מאוד, מוקפות במסגרת זהב מסולסלת, ובכל צד של כל אחת מהן קבועה נברשת קטנה. בשעת ההצגה לא כונו הנברשות לגמרי, והן הפיצו אור מועם.

היות שהיינו לבדנו פתא שלנו קמתי באין מפריע והתקרבותי אל המראות. פתאום נגלה בהן מראה עוצר נשימה: הן הוצבו בדיוק זו מול זו ושיקפו זו את זו עד אין-סוף. מובן שהפירתי את התופעה הזאת, וגם חוויתי אותה במקומות אחרים, אבל מעולם לא ראיתי מראות צלולות עד כדי כך, ומעולם לא ראיתי את ההשתקפות האין-סופית הזאת במלוא אין-סופיותה. המראות היו תהומות. וזוגות הנברשות שלצידיהן הוכפלו שוב ושוב במורד התהומות ויצרו בו שרשרת של אור שהובילה גם היא לאין-סוף.

שכחתי לגמרי את האופרה ואת אכזבתנו ממנה. המראות שזכינו לראות בתוך המראות הוונציאניות של 'עוף החול' ('לה פניצה' בעברית) היו שוות הכול! 